

ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН ПОЯВИ ЧУТОК

Найважливішою формою комунікації між цивілізованими людьми, на нашу думку, є спілкування. Саме обмін між людьми інформацією, актуальною та необхідною на певному етапі їх розвитку, сприяв формуванню та прогресу людської цивілізації. Не важливо яким чином здійснюється обмін інформацією: жестами, розмовою, запискою, листом чи за допомогою сучасних телекомунікаційних систем, мета єдина – донести необхідне повідомлення адресату для задоволення певних потреб.

Дехто вважає, що перша чутка пішла від Бога. Це були принципи Каббали, які Бог передав ангелам, через ангелів вони потрапили до Адама, від Адама – до Ноя, а вже Ной посвятив у це вчення сімдесят старійшин, і «вони передавали його з вуст в уста» [1, с. 71].

Разом з тим, якщо провести аналіз цілей, які ставилися людськими спільнотами, то можна зробити висновок, що вони переважно зводились до забезпечення добробуту людей, пов'язаних родинними зв'язками, а тому і в спілкуванні переважали доброзичливі та правдиві аспекти.

Інша справа, коли такі спільноти об'єдналися в більш складні за організаційною формою утворення – племена. Такі формування були об'єднані вже більшою кількістю потреб, для забезпечення яких були розподілені права та обов'язки між членами, встановлені певні правила, визначена відповідальність за їх порушення тощо. Важливим аспектом забезпечення еволюціонування найпримітивніших об'єднань в племенах було також спілкування – обмін інформацією між його членами.

Як в родових об'єднаннях так і в племенах однією з перших форм спілкування були чутки, які створювались людиною на основі наявних у неї знань та здобутих навичок для досягнення конкретної мети.

Так, для забезпечення стійкого родинного зв'язку, добробуту та благополуччя нащадків та предків, у ранніх об'єднаннях поширювались слухи про негативні наслідки для здоров'я та життя дітей, у разі створення сім'ї між чоловіком і жінкою різних родин. Аналогічні чутки ширились і в племенах, які в подальшому були визначені, як правила поведінки, за порушення яких передбачалась відповідальність – вигнання. Такі правила, сформульовані на підставі чуток, дійшли і до нашого часу у вигляді звичаїв, релігійних заборон і навіть законодавчих актів в окремих державах.

Метою поширення чуток, було забезпечення збереження переданих від батьків традицій, здобутих знань, набутих вмій та навичок, небажання ділитись отриманими природними ресурсами та матеріальними благами, а також страх втратити владу чи вплив на членів спільноти. Природа таких чуток носила здебільшого навмисно недостовірний характер, однак були й чутки, які не були придумані. Не правильно подана, не вірно трактована та за наслідками цього надумана чи сфантазована інформація також ставала джерелом неправдивих слухів, в результаті чого в середині людських спільнот

виникали розбіжності в поглядах на спосіб управління, ведення господарства, комунікацій з іншими (сусідніми) людськими спільнотами тощо.

Вищезгадане стосувалося впливу поширення чуток в середині об'єднання людей, однак з виникненням більш складних організаційних утворень, таких як племена, члени яких гуртувались за способом ведення господарства, віросповіданням, мовою, а найголовніше територією проживання, поширення чуток за межами свого співтовариства відіграло велику роль у виживанні та розвитку племен, а подекуди навіть у створенні їх союзів.

Так, поширені слухи про смертельні хвороби тварин, що передавались людям, на території проживання племен, які займалися землеробством, вводили в страх зараження такими хворобами племена, які займалися скотарством чи виключно мисливством. Це дозволяло переважно мирним землеробам уникати нападу на них зі сторони більш войовничих кочівників, які постійно шукали та грабували нові землі для забезпечення свого існування.

З іншої сторони під час проведення кампаній із захоплення нових територій разом із місцевим населенням, племена-нападники поширювали слухи про нелюдські тортури над противником, який буде чинити опір, що наводило жах та призводило до легкого беззбройного поневолення людей та загарбання територій. З іншої сторони, поширення таких чуток, наводило страх за своїх рідних та близьких померти в страшних муках, що спонукало людей на відчайдушний супротив, який призводив до зникнення (винищення) цілих племен.

Аналогічно за наслідками навмисно придуманих чуток щодо можливого нападу зі сторони ворожих спільнот, для забезпечення безпеки та подальшого розвитку, племена з різними формами ведення господарства (землероби, скотарі, мисливці, рибалки) об'єднувались у союзи, що часто призводило до ще швидшого прогресу у розвитку та створення нових більш організованих форм людських спільнот, таких як держави.

У подальшому вдосконалення організаційних та правових інституцій об'єднань людей, роль чуток дедалі більше набирала ваги, досягнувши на певному етапі цілих технологій їх застосування та використання.

Чутки – джерело інформації про суспільну думку, політичні настрої, ставлення до керівництва країни, державного устрою, засобів масової інформації тощо [2, с. 97].

Чутка – специфічний спосіб інтерпретації інформації, зумовлений дефіцитом поінформованості, невизначеністю ситуації, поширенням настроїв тривоги та страху у суспільстві, якому притаманні деформованість, узагальненість, актуальність змісту; простота, доступність, емоційність, неофіційність форми подачі; циркуляція/самопоширення/актуалізація у процесі поширення в усній формі через канали міжособистісної комунікації [3].

Отже, починаючи свою історію з появою людства, технологія чуток застосовувалась на всіх періодах утворення та встановлення державності. У сучасному світі, навіть з появою сучасних засобів обміну інформацією, чутки не зникли, а технології їх застосування удосконалились настільки, що за допомогою них розпочинаються і завершуються війни, розв'язуються політичні баталії, ламаються чи навпаки підносяться економіки держав, значно збагачуються окремі групи населення чи індивіди тощо.

Література

1. Климанська Л. Чутки як спосіб організації та самоорганізації інформаційного простору політики. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Випуск 20. С. 71-80.
2. Лисенко В. Чутки – активний засіб модифікації суспільної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6. С. 96-102.
3. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26863/26-Boyko.pdf>.